

Tại Trung Quốc, vào thời Xuân Thu, các nước chư hầu lấn át quyền thiêng tử nhà Chu, tranh giành đất đai và xâu xé lẫn nhau. Tình trạng hỗn loạn đó còn tệ hại hơn nữa vào thời Chiến Quốc, 7 nước Tần, Hán, Triệu, Ngụy, Yên, Sở, và Tề không ngừng gây hấn, thôn tính lẫn nhau. Mỗi nước đặt ra những luật lệ riêng, và có văn tự, phong tục, tiền tệ, hệ thống đo lường khác nhau. Sau khi đánh bại 6 nước kia, Tần Vương Chính tự xưng là Tần Thủy Hoàng Đế, chia đất Trung Quốc ra thành quận huyện, rồi thống nhất văn tự, tiền tệ, đơn vị đo lường. . . Tần Thủy Hoàng Bản Kỷ ghi: "Năm thứ 26, thống nhất phép đo, cân, xe đi cùng một đường, sách viết cùng một thứ chữ". Việc thống nhất đường lộ nằm trong cùng chương trình đó. Nhưng sự việc xảy ra một cách khá đặc biệt, khiến Tần Thủy Hoàng phải tự mình xúc tiến gấp.

Nhân lúc thiên hạ mới được gom về một mối, Tần Thủy Hoàng có ý tuần du khắp nơi trong giang sơn rộng lớn của mình. Nhà vua chủ ý đến mỗi quận huyện làm lễ bố cáo với Trời Đất để phô trương thanh thế, với tham vọng nối tiếp sự nghiệp của Tam Hào Ngũ Đế. Một vị quan trọng triều đình hết tâm sức đóng cho nhà vua một cỗ xe to lớn, lộng lẫy và đầy đủ tiện nghi. Không biết dùng kỹ thuật gì, nhưng khi đệ trình cỗ xe lên Tần Thủy Hoàng, vị quan đó cho biết cỗ xe có đặc tính ngự hàn về mùa đông và cách nhiệt về mùa hè. Triều thần đều ra xem chiếc xe có hình dáng tinh xảo, ai ai cũng trầm trồ khen ngợi và chúc tụng nhà vua. Họ đều xứng tụng rằng hoàng đế tuần du thiên hạ trong cỗ xe đó thì chẳng khác gì đang ngự trong tam cung lục viện. Chỉ có Thừa

Tướng Lý Tư nghĩ khác. Lý Tư tâu lên Tần Thủy Hoàng: - Cỗ xe này rất đẹp, nhưng hạ thần bảo tấu rằng bệ hạ không thể dùng nó để đi thị sát khắp giang sơn thiên hạ được.

Không những Hoàng đế ngạc nhiên, mà tất cả các quan

trong triều đều sững sốt. Họ cũng e ngại cho số phận của Lý Tư vì đã làm phật lòng vị hoàng đế quyền uy tột đỉnh. Thừa Tướng Lý Tư chờ cho mọi người yên lặng, rồi ôn tồn giải thích:

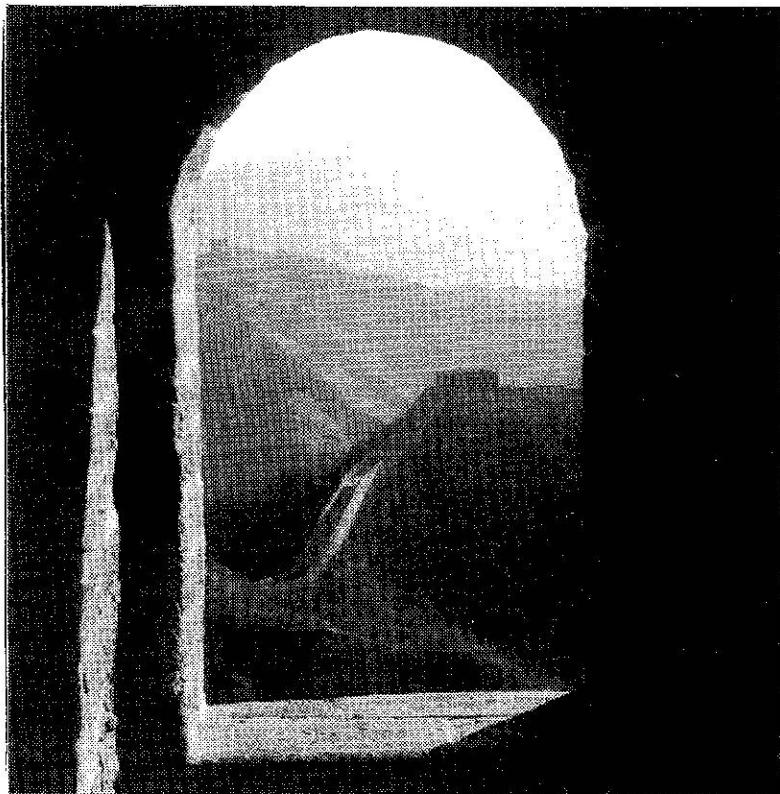
- Quả thật cỗ xe này đẹp hơn và lớn hơn các cỗ xe đã có từ trước đến nay. Thần mới do sơ qua khoảng cách giữa hai bánh xe, thì thấy hai bánh xe cách nhau 6 thước (1). Còn với các cỗ xe từ trước đến nay, hai bánh xe chỉ cách nhau 4 thước. Và đường cũng chỉ đủ rộng cho các cỗ xe đó mà thôi. Cỗ xe mới này rộng quá khổ. Nếu bệ hạ muốn dùng cỗ xe này để tuần du, thì không phải chỗ nào cũng có đường và cầu đủ rộng để cho xe chạy qua được. Làm sao bệ hạ đến được 6 nước kia? Vài nước có đường rộng 4 thước, chỉ có vài chỗ đường rộng hơn một chút. Đường lộ rộng hẹp không đều, thì làm sao bệ hạ ngự du khắp thiên hạ trong cỗ xe này được?

Hoàng đế và triều thần hiểu ngay và đồng ý với lời giải thích của Thừa Tướng Lý Tư. Hoàng đế đành phải chấp nhận rằng cỗ xe này không thể dùng ngay được. Nhưng Tần Thủy Hoàng không phải là một người dễ dàng lùi bước trước khó khăn. Quyết tâm dùng cho được cỗ xe mới thiết kế, hoàng đế xuống chiếu ra lệnh cho mở rộng ngay đường lộ khắp giang sơn rộng lớn của mình với một chiêu rộng đồng đều 6 thước.

Sau khi đường xá đã được chỉnh trang với chiêu rộng tiêu chuẩn 6 thước, Tần Thủy Hoàng dùng xe tuần du khắp thiên hạ. Nhà vua lại truyền lệnh đóng thêm nhiều cỗ xe nữa để chở cung phi mỹ nữ tháp tùng trong lúc tuần du. Nhà vua đi thị sát các quận

huyện, phô trương công trạng của mình đã thống nhất sơn hà, khắc đá dựng bia, ban phát ân đức cho bá tánh.

Có lần Tần Thủy Hoàng đang ngồi trong cỗ xe di thị sát miền Đông thì bị mưu sát. Người chủ mưu là Trương Lương, một thanh niên dũng dỗi năm đời khanh tướng nước Hán,

ĐƯỜNG LỘ THỜI TẦN THỦY HOÀNG

Sưu tầm của PHẠM NGUYỄN HẠNH

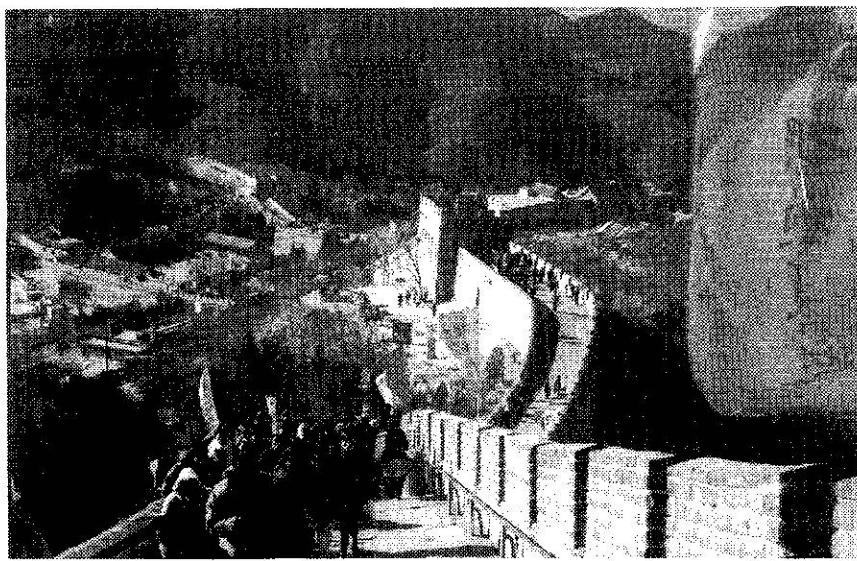
một nước đã bị Tần Thủy Hoàng thôn tính. Để báo thù cho nước cũ, Trương Lương bỏ hết gia tài tìm được một dũng sĩ và cả hai lập mưu giết nhà vua. Khi đoàn xe Tần Thủy Hoàng ngự giá đến vùng Bắc Lăng Sa (nay thuộc huyện Nguyên Dương, tỉnh Hà Nam) thì người dũng sĩ nấp ở gần đường nhảy vọt ra, dùng một cây chùy

bằng sắt nặng một trăm hai mươi cân đập vào xe ngự giá. Cỗ xe vỡ tan, nhưng Tần Thủy Hoàng thoát chết vì không ở trong xe đó. Người dũng sĩ bị bắt ngay. Trương Lương trốn thoát được, mai danh ẩn tích, chuyên cần nghiên cứu kinh sử và binh pháp, và sau trở thành mưu sĩ cho Lưu Bang, tức Hán Cao Tổ, lập nên nhà Hán kéo dài gần 430 năm. Sau vụ mưu sát đó, Tần Thủy Hoàng vẫn còn thích dùng xe để đi thị sát. Ông ta tuần du khắp giang sơn thiên hạ tất cả 5 lần. Lần cuối, khi đến vùng Sa Khâu (nay thuộc huyện Bình Hương, tỉnh Hà Bắc) Tần Thủy Hoàng bất ngờ bị bệnh và chết, thi hài được chở về kinh đô trong cỗ xe ngự giá.

Song song với việc nới rộng mặt đường theo tiêu chuẩn chung cho toàn quốc, Tần Thủy Hoàng còn ra lệnh xây dựng một hệ thống trì đạo và trực đạo với chiều rộng mặt đường 50 bộ (2), hai bên có lề cao cứ 30 bộ trồng một cây tùng. Theo một bài nghiên cứu của Cố Sơn, làm quan Tư Không trong triều Hán Văn Đế (khoảng 40 năm sau thời Tần Thủy Hoàng), thì hệ thống trì đạo và trực đạo đời Tần được xây dựng với hai lề đường rất dày, đất được nén chắc với vôi lớn làm bằng kim loại. Vài đường lộ được xây cao và có tường hai bên được gọi là dũng đạo, có lề giữa dành cho các quan.

Trong kinh đô Hàm Dương (nay thuộc tỉnh Thiểm Tây, miền Tây Trung Quốc), nhiều đường chính được mở rộng đến 9 lề xe, lề giữa dành riêng cho hoàng đế và hoàng gia. Các lề cạnh bên theo thứ tự được dành cho các quan trong triều, đoàn thám mã và sứ giả của triều đình, và cuối cùng là thương gia và dân chúng. Có lề một vị quan trong triều bị bắt vì đã phạm thượng lái xe vào lề giữa và bị Tần Thủy Hoàng đem ra xử trảm.

Vì nước Tần ở miền Tây Trung Quốc, nên phần lớn hệ thống đường bộ phát xuất từ kinh đô ra các hướng Bắc (đến các nước Triệu, Yên), Đông Bắc (Ngụy, Tề), Đông (Hàn) và Đông Nam (Sở). Hệ thống này không những nhằm phát triển giao thông và thương mại, mà còn dùng để chuyển quân khẩn cấp từ trung ương đến địa phương khi có biến

Vạn Lý Trường Thành xây từ đời nhà Tần

loạn. Đến cuối đời Tần Thủy Hoàng, nhiều đường lớn nối liền kinh đô Hàm Dương với các đô thị lớn và với hệ thống sông ngòi và hồ lớn ở miền Nam Trung Quốc. Một đường được mở đến Quảng Châu, một đường khác được xây đến Đại Lý, Vĩnh Xương và Côn Minh thuộc tỉnh Vân Nam, sát biên giới miền Bắc Việt Nam chúng ta.

Tổng cộng chiều dài của hệ thống trì đạo và trực đạo được ước lượng lên đến 13,760 dặm (3).

Tại Hoa Kỳ, hệ thống xa lộ xuyên bang chỉ bắt đầu phát triển vào đầu thập niên 1940, tức là hơn 2150 năm sau thời Tần Thủy Hoàng. Chính việc xe hơi được sử dụng phổ thông trong xã hội Hoa Kỳ đã đưa đến nhu cầu phát triển đường bộ này. Vào thập niên 40, một số ít đường bộ tiên tiến như Pennsylvania Turnpike, còn có tên là "super-highway", được coi như những xa lộ lớn nối liền vài tiểu bang miền Đông. Pennsylvania Turnpike mở đường cho chương trình xây cất những xa lộ xuyên bang sau này. Chương trình này bị chậm lại vì Thế Chiến thứ 2. Một đạo luật năm 1956 dưới thời Tổng Thống Dwight D. Eisenhower cho phép thiết lập một hệ thống xa lộ xuyên bang trên toàn quốc. Tách rời khỏi các đường địa phương trong tiểu bang, xa lộ xuyên bang được thiết kế với tiêu chuẩn cao, có hai chiều cách biệt nhau, và mỗi chiều có ít nhất hai lề xe. Cho đến nay, Hoa Kỳ có một chiều dài xa lộ xuyên bang tổng cộng khoảng 42,700 miles nối liền các trung tâm đô thị trên toàn quốc.

Ghi chú:

(1) Về chiều dài của 1 thước, có hai thuyết:

- Một thuyết cho rằng vào thời Tần, 1 thước = 23.1 cm, như vậy

6 thước = 138.6 cm hay 4.55 ft,

4 thước = 93.4 cm hay 3.03 ft.

- Một thuyết khác thường được dùng cho hệ thống đo lường thời Tần và Tiền Hán, 1 thước = 27.65 cm, như vậy

6 thước = 165.9 cm hay 5.44 ft,

4 thước = 110.6 cm hay 3.63 ft.

(2) 1 bộ = 19.93 cm, như vậy

50 bộ = 9.97 m hay 32.7 ft, và

30 bộ = 5.98 m hay 19.6 ft.

(3) 1 dặm vào thời Tần và Tiền Hán = 0.309 mile, như vậy
13,760 dặm = 4,250 miles.